

Josip Čorić, Split

UDK: 266.1 : 262.14

261.6

Pregledni zn. članak

Primljeno: 10/2004.

Sažetak

Prateći razvoj Crkve od njezina pojavljivanja u javnosti nakon Petrova govora i zanosnog, odvažnog prihvaćanja poruke (usp. Dj 2), čiji su se plodovi gotovo idealno ostvarivali u prvim zajednicama (usp. Dj 4,32-35), pa sve do današnjih dana, svjedoci smo sličnih događanja spasenja u njezinu krilu. Ne prihvaća se često njezina poruka entuzijazmom prvih kršćanskih zajednica. Uostalom, ni u njima se riječ spasenja nije širila bez teškoća (usp. Dj 6).

Ne može se ostati indiferentnim promatrajući pokatkad veoma oskudne plodove obraćenja ne samo danas nego i u prvoj Crkvi, nakon najbriljantnijih izričaja vjernih navjestitelja vesele vijesti (usp. Pavlova besjeda pred Areopagom, Dj 17, 22-34). Dijalektička napetost između navještaja i odjeka naviještene riječi u srcima ljudi ostaje misterij Crkve kroz svu njezinu povijest, sadašnjost, a vjerujemo i budućnost. Autor pokušava uroniti u tu dijalektiku ne štedeći upozoriti na uloge i odgovornosti svakog krštenika u ostvarenju njezina poslanja, a iznad svega ističući vršenje proročke uloge najodgovornijih za širenje blage vijesti, predvodnika Božjeg naroda – zaređenih svećenika. Autor nastoji dodirnuti najvažnija područja odvijanja osloboditeljskog djelovanja Crkve služeći se provedenim i pristupačnim empirijskim podacima, kao i dubokim osobnim iskustvima stečenim na različitim poljima pastoralne, posebno župničke djelatnosti, iako ne samo u njoj.

Ključne riječi: prorok, navještaj, svećenik, kraljevski svećenik, kompromis, radikalan, Crkva, brak i obitelj, mladi, adolescent, spolnost, djeca.

1. VJEČNA NAPETOST: GOVORITI – NAVIJEŠTATI I DJELOVATI

Crkva je Božji narod, u povijesnom hodu prema eshatonu. Kao Božji narod ona je nositeljica božanskih prerogativa, a kao narod

ukorijenjen u povijest i njezine tokove podvrgnuta je promjenama svjetskih kretanja. Razapeta je između tih nemoći svijeta i svemoći Božje, između grijeha i svetosti, ograničenosti i neograničenosti, između zahtjeva za promjenama i nužnosti kontinuiteta, između ljudskog i evanđeoskog mentaliteta, proročke radikalnosti i kompromisne ustajalosti.¹

Naizgled slična dobro uređenom ljudskom društvu, a opet radikalno drukčija od bilo kojeg ljudskog društva u povijesti, izgrađuje se vjernim oslušivanjem poruke njezina Utemeljitelja, zauzetom odgovornošću svih njezinih članova. I premda stoje riječi Utemeljitelja da će se mnogo iskati od onoga kome je mnogo dano (usp. Lk 12, 48), to ne opravdava nijednog njezinog člana nezamjenjive odgovornosti za njezin rast u svakom narodu i kod svakog pojedinca (usp. Mt 28, 19).

Drugi vatikanski sabor upozorava: Ne malu ulogu za postanak ateizma mogu imati vjernici, ukoliko treba reći da oni zanemarivanjem vjerskog odgoja, ili netočnim i pogrešnim izlaganjem nauke ili također nedostacima svog religioznog, moralnog i socijalnog života, pravo lice Boga i religije prije zakrivaju nego otkrivaju.²

Najvjerojatnije nije daleko od istine razmišljanje da je II. vatikanski koncil usmjerio svu svoju pozornost na to kako pomoći Crkvi u njezinoj dijalektičkoj razapetosti između proročke riječi i nevjernosti toj riječi u praksi. Iako toj dijalektici nitko ne izmiče, u ovome ćemo se članku više usmjeriti na tu dijalektiku pod vidom odgovornosti pastira u Crkvi. Oni su prvi pozvani dizati glas, upravo proročki glas u svijetu, razlikovati istinite i lažne proroke, razotkrivati strukture tlačenja nezaštićenih i anonimnih, staviti se upravo na njihovu stranu žele li biti uvjerljivi. Od Crkve se traži da se ne obazire natrag dok svojim plugom ide naprijed orati nepreorane ledine za rast sjemenja Božje riječi (usp. Lk 9,62). Ona je u svijetu i mora beskompromisno ići ukorak s vremenom, a opet svojom božanskom dimenzijom biti nekako izvan vremena, odnosno nad vremenom i gospodarica vremena. To spajanje uvremenjenosti i nadvremenitosti temeljni je cilj poslanja Crkve od kojega nijedan njezin član nije izuzet, štoviše, svaki je nužan i pozvan u proročku

¹ Usp. T. Ivančić, *Crkva između proročkog navještaja i prakse*, u: *Crkva između proročkog poslanja i konformizma*, Zbornik radova teološkog simpozija, Split, 23. listopada 1998., CUS, Split, 1999., str. 10.

² Usp. Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu "Gaudium et spes", u: *Drugi vatikanski koncil, Dokumenti, latinski i hrvatski*, KS, Zagreb, 1970., br. 19.

službu (usp. Dj 2,17), po kojoj na praktičnoj pastoralnoj razini i jest istinski član Crkve.

Proročki navještaj i autentična crkvena praksa kao i njihovo prepoznavanje imaju jedan temeljni preduvjet: postaviti Boga i u njegovo ime čovjeka sa svim božansko-ljudskim atributima na prvo mjesto, a sve ostalo mjeriti i vrednovati samo u toj relaciji.

Pošteno treba priznati da je Bog u svojoj biti i u svomu djelovanju dohvatljivo nedohvatljiv, opipljivo neopipljiv, vidljivo nevidljiv, kao kroza zrcalo, u zagonetki, sve do eshatona (usp. 1 Kor 13,12), do 'susreta' licem u lice. Svijest o tome značajno određuje autentični proročki nastup.

Prorok je vječno razapet između stvarnosti koja ga okružuje, koja koči polet osloboditeljske Božje riječi, i navještaja koji poziva na neprestanu promjenu i ostvarenje Božje namisli. Ta razapetost će se nužno odražavati u njegovu djelovanju, a njegov uspjeh se mjeri uspješnošću u prožimanju konkretne stvarnosti u kojoj živi Božjim planom za nju.

Za našu temu nije nužno razvijati u svim vidovima idealni lik proroka - Bogočovjeka - Isusa Krista, osobe bez ijednog nedostatka, koji je skladni spoj zahtjeva neba i zemaljskih ostvarenja kraljevstva Božjega. Taj jedini i jedincati prorok u svoj svojoj radikalnosti pokazuje ne baš rijetko, na prvi pogled, čudnu dijalektiku. Dovoljno je samo spomenuti njegovu zahtjevnost u odnosu na ispunjenje i zadnje kovrčice Zakona (usp. Mt 5,19), a opet i širinu kada Zakon nije ispunjen, i to od njegovih učenika (usp. Mk 7,2; Lk 6,1-5). Na temelju takve dijalektičnosti možemo reći da Isus-prorok nije bio ni optimistički idealist ni rigidni realist. U svomu navještaju i djelovanju savršeno je ujedinio ljudsko i božansko, i to tako da je ljudsko do krajnjih granica prožeo božanskim.

Kao sakrament Njegove prisutnosti u svijetu Crkva je božansko-ljudska stvarnost koja se ostvaruje uvijek na putu, u hodu, a ne nešto etablirano, gotovo društvo, koje je došlo do cilja. Ona je stvarnost u neprestanoj obnovi, pokretu, promjenama, oslobađajućoj dinamici, a sve su te realnosti usko vezane s čovjekom. Nema u njoj svemoćnih patent-rješenja, koja bi premostila procjep u kojemu se stalno nalazi: proročko i juridičko, karizmatско i etablirano, vječno novo i neprestano staro. Vjerojatno je Krist na to mislio kada je rekao da nam je kroz uska vrata, u ovoj ograničenoj zbilji, do bezgraničnih stvarnosti nebeskog Kraljevstva (usp. Mt 7,14).

2. ULOGA PROROKA

Nezaobilazna oznaka plodonosnog naviještanja vesele vijesti jest njezina proročanska dimenzija. Bog je uvijek govorio, a i danas govori čovječanstvu posredstvom svojih glasnika. Njihov je glas više-manje diskretan, ali uvijek moćan, poštuje ljudsku slobodu, ali svojom zahtjevnošću nosi u sebi pečat transcendencije. Po tim glasnicima Bog komunicira s čovjekom i njegovom zbiljom, pokazuje živo zanimanje za sve ljude, očekujući njihov odgovor u ljubavi i analogno tome njihovo sudjelovanje u njegovoj slavi.³

Bez pretenzije dubljeg poniranja u svu složenost proročke službe, možemo najopćenitije reći da je prorok osoba koja se smatra, odnosno koju drugi smatraju pozvanom i poslanom od božanstva sa zadaćom naviještanja određene, najčešće, spasenjske poruke. U tomu svjetlu i biblijski prorok se pokazuje najprije kao osoba riječi u njezinu najširem značenju: tumačenje povijesnih događaja, pouka, posadašnjenje osude i kazne, naviještanje obećanja i utjehe. Po svojoj riječi proroci su prije svega odgojitelji nade, legitimiraju je, otvaraju joj nove izričajne kanale, daju joj čvrstoću.⁴

Smješten u određeni ideološki, socijalno-politički kontekst naspram konzervativnim i konformističnim grupama na vlasti, često u borbi na dvije fronte – s jedne strane s narodom, a s druge strane s Bogom koji od njega traži bezrezervnu odanost, čvrsto ukorijenjen u prostor i vrijeme, u probleme koje doživljava na vlastitoj koži, prorok ih rješava beskompromisnim stajalištima, svjestan svojega poslanja i uvjeren da nastupa u Božje ime.⁵

Gotovo svi biblijski proroci osjećaju određenu 'prisilu' Božjeg nadahnuća, što ne znači da se ne osjećaju slobodnima dok nadahnutu datost komuniciraju drugima. Njihova sloboda i beskompromisna zauzetost posebice se vidi u aktivnosti na području politike, bilo vanjske, bilo unutarnje. Dovoljno je prisjetiti se odnosa između kralja Šaula i proroka Samuela, između kralja Davida i proroka Natana. I Jeroboamov ustanak protiv Davida blagosloville su proroci (usp. 1 Kr 11,29-39), ali će ga oni poslije u promijenjenim

³ Usp. G. Savoca, *Profezia*, u: Nuovo Dizionario di Teologia Biblica (uredio P. Rossano i dr.), Paoline, Cinisello Balsamo, 1988., str. 1246.

⁴ Usp. L. Alonso-Schökel - J. L. Sicre Diaz, *I profeti*, Borla, Roma, 1989, str. 24.

⁵ Usp. M. Vidović, *Proroštvo u Bibliji*, u: Crkva između proročkog poslanja i konformizma, Zbornik radova teološkog simpozija Split, 23. listopada 1998., CUS, Split, 1999., str. 40-41.

prilikama i osuditi (usp. 1 Kr 14, 7-11). Zbog proročkih zahvata na polju politike pratili su ih ne baš privlačni epiteti poput: zastupnici stranih interesa, socijalni reformatori, nacionalisti, teopolitičari, duhovni realisti, politički irealisti, itd.⁶ Svi ti epiteti, bez obzira kako različito gledali na proročku ulogu, jasno pokazuju jedno: proroci su uvijek aktivni u svim događanjima društvene stvarnosti.

I politički je angažman proroka samo izraz proročke svijesti i uvjerenosti u božansko poslanje. Oni nisu političari, nego odgojitelji svijesti i savjesti, svoje i svojih sunarodnjaka. Oni ne predlažu nikakvu revoluciju, osim obraćenje srca. Kad god se narod vrati Jahvi, rješavaju se i drugi problemi. Promjena čovjeka i život u skladu s Božjim odredbama reformira i društvene sustave. Zato proroci vrhunac svoga uspjeha vide u nastajanju novoga čovjeka, svjesni da taj proces nije automatski i da je novi čovjek u konačnici uvijek djelo Božje, koje računa na ljudsku (ne)suradnju (usp. Jr 31, 33-34). Novi čovjek se prepoznaje u povijesti po sposobnosti biranja i izbora vrednota života.

Proročka kritičnost i kritika vlastitoga naroda plod je njihova teološkoga vrednovanja povijesti.⁷ To vrednovanje i jest izvor njihova navještaja kojim tumače i povijest. Procjenjujući (ne)vjernost naroda u odnosu na Boga, vrednujući institucije, socijalni položaj i sam kult⁸ tim odnosom prema Bogu, proroci pozitivno ili negativno progovaraju o povijesti i događanjima u njoj. To im omogućuje da svojim pogledom posegnu i u budućnost, premda prorok nije osoba koja prvenstveno gleda budućnost. I pogled u budućnost, koji je omogućen prorokovim zajedništvom s Bogom, ima za svrhu mijenjati sadašnjost, ponuditi tumačenje i smisao sadašnjosti s Božje točke gledišta. Upravo ta točka, odnosno svijest nastupa u Božje ime omogućuje proroku kritičnost i kritiku ne samo svojih naslovnika, nego i sebe samoga kao i svojih kolega proroka. Nije nevažno što proroci raskrinkavaju lažnoga, a podupiru i promiču istinitoga proroka.

⁶ Usp. L. Alonso-Schökel – J. L. Sicre Diaz, *I Profeti*, Borla, Roma, 1989., str. 48.

⁷ Usp. A. Rebić, *Amos prorok pravde*, KS, Zagreb, 1993., str. 34-36.

⁸ Usp. L. Monari, *Ezechiele un sacerdote-profeta*, Queriniana, Brescia, 1988., str. 29.

2.1. Lažno prorokovanje

Kao čovjek prostora i vremena, nijedan prorok nije oslobođen iskušenja i zavodljivosti. Želja za osobnim uspjehom, zavisnost o popularnom vladaru ili teologiji, o religioznoj nekritičkoj masi, stalno vise nad prorokovom glavom. U strahu za sebe i egzistenciju sebe i svojih, proroci mogu biti i potkupljivi, korumpirani. Potkupljivi proroci znaju koristiti ruševine zemlje i naroda za svoj probitak (usp. Ez 13,4-6). Draga im je linija manjeg otpora. Golicaju uši naroda radi brzog, ali kratkotrajnog uspjeha. Narod obmanjuju mirom, a mira nema. "I dok jedni hoće da se zid utvrdi, oni hoće da se samo ožbuka" (Ez 13, 10). Normalna je posljedica takva stava – pad zida (usp. Otk 18,2). Istiniti proroci razlikuju se od lažnih upravo po tome što beskompromisno iznose svoje viđenje stvarnosti Božjim svjetlom, sviđalo se ili ne sviđalo to narodu.

3. MANJAK HRABROSTI U PROROČKOM POSLANJU

U suvremenoj civilizaciji najvažniji je određeni bon-ton pri čijoj 'upotrebi' je veoma važno tako govoriti i postupati da se ne bi tko uvrijedio. Govori se da se govori, a ne da se nešto konkretno reče, a famozna izreka: "Najdraže mi je kada mi otvoreno rekneš istinu" samo je naličje očekivane stvarnosti, tj. ne uznemiruj me, jer od tebe očekujem samo ono što godi ušima (usp. 2 Tim 4,3). Traži se velika doza hrabrosti da bi se upozorilo na potrebu nošenja križa (usp. Mt 10,38), a još veća ako se križ želi istaknuti kao nužni put ostvarenja evanđeoske poruke. Zbog toga suvremena civilizacija pati od manjka proroka i proročkoga glasa. Ona ima svećenike, službene zastupnike vjerskih uvjerenja i kulta, ali joj nedostaju proroci. A upravo je svećenik u današnjoj kulturi pozvan vršiti i proročku ulogu, njegova osoba bi trebala objediniti svećeničku i proročku ulogu.

Lakše je biti svećenik nego svećenik-prorok. Traži se manje hrabrosti u očuvanju nečega nego probijanju Božje novosti. Nedostatak hrabrosti nastupa u Božje ime rađa slatkorječive teme što 'paraju srca', izbjegavanje srži problema, bijeg od plivanja protiv struje. Pitanje je koliko svećenik može biti Božji, ukoliko nije i prorok?!

Kad god se je u povijesti Crkve u njezine redove uvukla samo svećenička, a odbacila proročka atmosfera, Crkva je gubila čvrsto tlo pod nogama. Svećenici su, nažalost, puno lakše podlijegali napasti od koje nisu bili imuni ni proroci i na koju su upozoravali: "Ovako

govori Jahve protiv proroka koji moj narod zavode: 'Ako imaju zalogaj u zubima, proglašavaju: 'Mir!' Ali protiv onoga koji im ništa ne stavlja u usta naviještaju sveti rat... Zaći će sunce tim prorocima i dan će za njih pomrčati... Svi će oni pokriti gubice, jer odgovora Božjeg neće biti...' (Mih 3, 5-7). Proročki nastup suvremenoga svećenika zahtjeva hrabrost i rizik, inače, umjesto da vode, oni lako mogu postati zavoditelji, ili čak zavodnici Božjega naroda.

4. RISKANTNA ULOGA SVEĆENIČKOG NAVIJEŠTANJA

Ništa toliko ne može zavarati čovjeka u njegovoj životnoj formaciji kao nedostatak povratne informacije, na svim poljima, a posebno na polju njegove navjestiteljske djelatnosti. I dok se u obitelji izmjenjuju – *volens* – *volens* – povratne informacije, uz čije uvažavanje je moguće neprestano izgrađivati svoju osobnost, takve pogodnosti nisu najčešće pratilice svećenikova poziva i djelovanja, kako onoga koji je neizravno uključen u pastoral, tako i onoga koji u njemu izravno sudjeluje.

4.1. Svećenici – neizravno uključeni u pastoral

Zapitajmo se najprije što s onima koji nisu izravno uključeni u pastoral župnih i sličnih zajednica, a ipak su po vokaciji profesionalni navjestitelji otajstva spasenja? Čudno je slušati, a slušamo to prilično često, kako diplomirani teolozi, svećenici, pa i oni s visokim znanstvenim titulama, najčešće mladi ljudi, biranim stilom iznose mnoge životne zbilje koje vješto uho slušatelja odmah registrira kao nešto naučeno, ali neproživljeno.⁹

Nije jamstvo dobrog i uspješnog djelovanja ni dugogodišnje iskustvo, jer nije svako iskustvo ono koje oplemenjuje i bogati spoznajom, ali bez iskustva svaka izgovorena riječ, pa taman bila ona izgovorena *ex cathedra* i od ne znam kako poznate osobe, zvuči neuvjerljivo. Bilo bi dobro svim akademski obrazovanim osobama

⁹ Pitaju se često odvažniji studenti naših bogoslovnih učilišta odakle hrabrost onima koji nikada u pastoralu izravno nisu bili, a ako su i bili, sve su činili da ih što prije s takvih terena nestane, davati rezolutne lekcije u formiranju pastoralnog svećenstva.

da iznađu način kako doći do povratne informacije o svojoj osobnosti i djelovanju.¹⁰

Slušamo različite primjedbe mladih, pogotovo o onim svećenicima koji su komunikativno izloženiji, bilo u medijima, osobito na TV-u, bilo u pisanoj ili propovijedanoj riječi,¹¹ a zašto ne čuti i primjedbe o svećeniku-profesoru koji ih poučava i uvodi u otajstva vjere?! Ne boji se valjda učitelj prave povratne informacije?¹²

Problem povratne informacije često je i u onima koji bi je trebali pružiti. Često se mogu čuti iskrena i hrabra razmišljanja mlađe populacije, ali svjedoci smo i takvih pojava koje nisu svojstvene mladim ljudima, dok su donekle shvatljive tek kod starije populacije. Nije rijetkost da poneki mladi pristupe svećeniku nakon predavanja ili sv. mise da bi pohvalili njegov nastup, za koji će koju minutu kasnije, u svome društvu, jasno govoriti kako je bio besmislen, bez glave i repa, kako je dotičnomu bilo najvažnije prodati svoj neuvjerljivi autoritet. Na pitanje "zašto to nisu rekli njemu, jer bi tek to bilo pošteno", odgovaraju: "Nismo ludi, pa da imarno neugodnosti, jer ljudi takvoga kova primaju samo ono što podiže njihov adrenalin narcisoidnosti!" Osobe takvoga kova, koje nisu spremne na iskrenu povratnu informaciju, teško mogu biti učitelji, a još manje proroci, ma ne znam kakvim intelektualnim kvalitetama bili urešeni.¹³

¹⁰ Za to se, primjerice, mogu postaviti kutije na uočljivo mjesto za možebitne primjedbe, s potpisom ili bez njega, a ne bi bilo loše, ako ne prije, onda barem nakon zadnjeg ispita i napisane ocjene, postaviti studentu pitanje da se bez straha o posljedicama izrazi o profesorovoj osobi i djelovanju. Mnogi bi se profesori malo začudili čuvši ono što im do tada nije dopiralo do ušiju ili, bolje rečeno, što njihove uši nisu htjele registrirati. Tu bi čuli i dobromamjerne primjedbe o nošnji, vanjskom izgledu, prirodnom hodanju i sl.

¹¹ Parafraziram glasno razmišljanje splitskih studentica koja su gledale jednog našeg uglednog teologa na televiziji. Pitale su se da li ta medijska osoba hoda po zemlji; koliko tona narcisa pojede na dan; što bi s njim bilo da je oženjen i tko bi zadovoljio njegove superege apetite.

¹² Možda, poput Nerona, u svojoj taštini razmišlja o sebi kao o velikom umjetniku koji umire i kako će rimski narod bez njega?

¹³ Što tek reći o sljedećim primjedbama nekih mladih za poneke, nažalost, najčešće mlađe svećenike: "Baš je cool, super; njegova duga kosa, naušnice, kroznosnice, brci, pije, puši, najveći dio svog dana provodi sa šankolozima, a da ste vidjeli kako je s nama čitavu noć plesao na piru!" Na pitanje: "Biste li išli njemu otvoriti dušu u problemima?", obično se odgovara: "Moram pošteno priznati – ne bih, jer mi se čini da se on još traži u svome zvanju!"

Potpuno poistovjećivanje s okolinom kojoj je poslan dokida bilo koju mogućnost proročkoga nastupa. Prorok nije i ne može to biti samo po onome što i kako govori, nego (ni)je prorok čitavim svojim izgledom i nastupom, i to ne samo službenim.

4.2. Svećenici – izravno uključeni u pastoral

Svećenik koji se nalazi u izravnom, najčešće župnom pastoralu, donekle je u drukčijoj poziciji. U neprestanom kontaktu s vjernicima različitih profila, ako se ne boji sići s 'nebeskih' visina svojega zvanja, može uspostaviti izravne iskrene kontakte s mnogima iz svoje pastve i uz njihovu pomoć razvijati svoje karizme i darove kojima ga je Bog podario za rad u zajednici. I njegova osobna izgradnja ovdje je više uvjetovana povratnim informacijama: može na temelju njih odstranjivati eventualne nedostatke i nesavršenosti svojega temperamenta.

Iskusni pastoralci koriste se svakom prigodom kako bi upoznali sami sebe i svoj odnos prema povjerenom im stadi. Tako je primjerice priprema za sakramente prigoda za susret ne samo s kandidatima za sakramente nego i s njihovim roditeljima, kumovima i prijateljima, a to je izvrsna pogodnost da se ostvari obostrana komunikacija, da se čuju i razmijene mišljenja. Katehizacija se teško ostvaruje bez povratne informacije. Povratna pak informacija upućuje na iskreni ispit savjesti kod obje komunikativne strane. Iskrenim ispitom savjesti lako je uočiti što može - i pod krinkom crkvenosti i profinjeno - štetiti onima kojima je poslan, ali i njegovoj osobnosti i općenito zvanju koje obnaša.

Nije svejedno što javno mnijenje misli i govori, primjerice, i o častima u našim partikularnim Crkvama. Nikoga ne želimo prozivati, a još manje ostaviti uspravana. Tko je časti uveo u Crkvu, ne znamo, neka o tome reče struka za to zadužena, ali nije naodmet potaknuti nositelje časti da se zapitaju čime su ih zaslužili, čime su to prednjačili u odnosu na ostale pripadnike svoje generacije? A što tek reći o titulama koje se u Crkvi koriste, kao okamine nekih davnih vremena? Pokušajmo malo karikirati stvar. Zamislimo Isusa koji se obraća svojim učenicima: "Njegova svetosti Ivane, upozori preuzvišenog Andriju, da rekne prečasnom Bartolomeju, kako treba poći s mnogopoštovanim Jakovom pronaći presvijetlog Judu da upozori velečasne Matiju, Tadeja i Barnabu..." Kada je Ivan XXIII. upozorio na te relikte prošlosti i zatražio da ga se imenuje samo riječju papa – poslušali su ga, čini se, malo više od dva tjedna, a onda opet sve po starom. Neka se zapitaju mladi i odrasli što njima i njihovoj vjeri znače

svi gore navedeni atributi? Ne rješava se problem vjere odbacivanjem tih i takvih atributa, ne ponudivši nikakav drugi sadržaj. Ipak, uvjereni smo, da navedenim atributima vjera ništa ne dobiva, što ne znači da često ne može dosta izgubiti.¹⁴

Nerad koji se pokriva pukim kritizerstvom, žalosna je stvarnost crkvenoga života. Studentima teologije, naročito onima koji biraju ministerijalno svećeništvo, treba neprestano naglašavati da bez barem 10 sati svakodnevnoga efektirnoga rada u povjerenoj službi, naročito župničkoj, nemaju pravo na poštenu kruh svagdašnji. Profesija ima sedmosatni ili osmosatni radni dan, ali svećenik je i profesija-radnik i zvanje (poput oca, majke), i dok bi se od rada mogao osloboditi, od zvanja ga nitko ne može osloboditi.¹⁵ Uporni i ustrajni rad oslobađa od kritizerstva, nadoknađuje i manje sposobnosti, a zvanje ga omogućuje i motivira. Ispravno shvaćeno i prihvaćeno zvanje oslobađa i od beskičmenjaštva, koje uvijek rađa psihologiju mase, u kojoj princip: 'Tako rade svi' – obično služi za pokrivalo nerada i svih devijacija.¹⁶

Evangelje i njegova poruka u mnogim je segmentima proročko plivanje protiv struje, a svećeničko pastoralno djelovanje rijetko to pokazuje. Štoviše, suvremeni mentalitet kao da najviše cijeni one koji se prepuštaju strujama, što znači da ga je evanđeoski mentalitet samo izvana dohvatio, a ne i prožeo.

Djelotvornost i prikladnost svećeničkog pastoralnog rada za suvremenog čovjeka najbolje se može ispitati kriterijem novih svećeničkih zvanja. Tomu kriteriju posvećujemo posebnu pozornost.

¹⁴ Pisac ovoga članka je u četvrtoj godini svog svećeništva doživio da su ga mladi u jednom 'crvenom' gradu na Jadranu zapitali: "Što je to u Crkvi depozit?" Smeo se je i pokušao protumačiti porijeklo te riječi naglasivši kako ona i nije crkvenog karaktera. Na to su mu, na njegovo insistiranje, protumačili da su to čuli u prošlu nedjelju od nadbiskupa koji je imenovao jednog svećenika 'depozitom'... a radilo se o prepozitu".

¹⁵ Što bismo rekli za oca da napiše na kućna vrata: 'Kao otac uređujem od 8 do 15 sati!'

¹⁶ Kada bi se provela jedna poštena anketa o najvažnijim činima svećenikove pastoralne djelatnosti, što bi sve ona pokazala i bez znanstvene obrade pokazala? A znanstveno obrađeni rezultati doveli bi nas sigurno do mnogih zaključaka o istinama koje nisu spojive ni s vrijednosnim redoslijedom svećeničke pastoralne djelatnosti, ni s biti te djelatnosti, koja je uvijek teološki utemeljena. Rezultati jedne takve ankete vjerojatno bi bili porazni u odnosu na inovativnost pastoralnih radnika i na njihovo oslušivanje bila vremena i traženja prikladnih metoda i sredstava da se na njega teološko-pastoralno ispravno odgovori.

4.3. Svećenikovi sljedbenici?

Kriterij uspješnosti i uvažavanja mnogih zvanja svakako su novi sljedbenici takvih zvanja. U Europi, a i u čitavom svijetu, danas je to očito, općenito vlada kriza duhovnih, posebice svećeničkih zvanja. Mnogi su objektivni čimbenici razlog tome, među kojima posebno ističemo suvremeni individualistički, sekularistički i hedonistički mentalitet; no, ni manjak entuzijazma i oduševljenja kod onih koji su već u tom zvanju svakako nije zadnji čimbenik suvremene krize duhovnih zvanja. Entuzijazam, a ne zaboravimo da ta riječ korijenski znači biti u Bogu (*en Theo einai*), i danas je sposoban oduševljavati pojedince i motivirati ih za zauzeti rad za ljude u Božje ime.

Ako svećenik u svome životu nikoga nije oduševio da pođe za njim, da se opredijeli za svećeničko zvanje, uza sve svoje kvalitete - usuđujem se reći - u nečemu je bitno manjkav.¹⁷ Ako u prvih 10 godina nečijega svećeništva nitko od njegovih slušatelja nije pokušao na vrata sjemeništa ili bogoslovije, alarmantan je to znak s obzirom na uspješnost i djelotvornost takvog svećeništva. Činjenica je da je svećeničko zvanje ponajprije Božje djelo i milost, ali je i činjenica da Bog djeluje preko ljudi, *gratia supponit naturam*. Nova svećenička zvanja su lakmus papir uspješnosti, pozitivnoga gledanja i prihvaćenosti svećeničke službe u svijetu. Privući pak nekoga na vlastite putove nije moguće bez uvjerljiva nastupa.¹⁸

5. ODGOVORNOST BOŽJEGA NARODA

Već smo spomenuli koliko je za svećeničku proročku ulogu u vremenu i prostoru u kojemu djeluje veoma važno proučiti stanje terena na kojem će vršiti svoju misiju i gdje će najbolje dobiti povratnu informaciju o osobama kojima je poslan i o svome djelovanju. Te informacije o (ne)uspjehu naviještanja najbolje se daju

¹⁷ Možemo ga usporediti sa stručnjakom za seksualna pitanja, vrsnim teoretičarom koji je impotentan.

¹⁸ Ako smo u krizi zvanja, onda su u pitanju dosljednost i uvjerljivost onih koji su već svećenici, barem po sakramentu svetog reda. Nikakvim se maskama i glumama ne može oduševiti normalne osobe za Kraljevstvo nebesko. Dugo nošenje maske dovodi do srastanja maske s licem njezina nositelja i izobličuje mu lice. Seneka mlađi je davno upozorio: *Nemo potest personam diu ferre* - Nitko ne može dugo nositi masku!

iščitati na našim prostorima služeći se podacima o odnosu prema životnim, evanđeoskim vrednotama u Hrvatskoj do kojih je došao znanstvenoistraživački projekt Europskog istraživanja vrednota.

Uključivši se 1999. god. u znanstvenoistraživački projekt Europskog istraživanja vrednota (EVS¹⁹), Hrvatskoj se je pružila jedinstvena prigoda komparirati temeljne vrednote hrvatskog naroda, u teoriji i praksi, s vrednotama u drugim dijelovima Europe. Projekt provodi interdisciplinarni hrvatski istraživački tim stručnjaka s KBF-a Sveučilišta u Zagrebu,²⁰ s Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu,²¹ s Instituta za primijenjena društvena istraživanja "Ivo Pilar",²² iz Centra za promicanje socijalnog nauka Crkve – HBK, Zagreb.²³ Temeljito je ispitivanje iznijelo na vidjelo neke činjenice koje djeluju utješno za svećeničku proročku ulogu u svijetu, ali ima i onih drukčijeg naboja. Procjep između vjerovati i djelovati nije baš malen, a upravo je razbijanje toga procjepa temeljna zadaća svećeničko-proročke djelatnosti.

5.1. Neki vidici življene crkvenosti

Od svih ispitanika njih se je 84,5 posto izjasnilo katolicima, 1,9 posto pripadnicima drugih denominacija dok ih se 13,6 posto ne deklarira pripadnicima određenih konfesija ili vjerskih zajednica. Veliko povjerenje u Crkvu izražava 59,7 posto ispitanika, dok je onih koji imaju malo povjerenje u nju 29,8 posto.

Vjera u Boga i redovito sudjelovanje u nedjeljnoj euharistiji najčešće su u recipročnom i komplementarnom odnosu. Lako je

¹⁹ The European Values Study – Europsko istraživanje vrednota, kojeg je inicirao prof. dr. Jan Kerkhofs s Katoličkoga sveučilišta u Louvenu (Belgija), a vodio prof. dr. Ruud de Moor s Tilburškog sveučilišta (Nizozemska). Dosad su provedena istraživanja 1981., 1990., i 1999./2000., u Europi, ali i u nekim izvan europskim zemljama.

²⁰ To su ugledni znanstvenici: Josip i Stjepan Baloban, S. Kušar, K. Koračević, M. Mataušić. Usp. J. Baloban, *Europsko istraživanje vrednota – EVS, dodatci za Republiku Hrvatsku – djelomično izvješće - opći uvod*, u: Bogoslovska smotra, LXX, br. 2, Zagreb, 2000., str. 181.

²¹ S. Zrinščak – usp. *Isto*, str. 181.

²² I. Rimac, – usp. *Isto*, str. 181.

²³ Poslije su se u projekt uključili kao bliži suradnici: Željka Biščan, Marijan Valković, Alojzije Hobljaj, Pero Aračić i Krunoslav Nikodem. Usp. G. Črpić, *Isto*, str. 181.

uočiti povezanost dnevne molitve s visokim postotkom religioznosti (95 posto). Ipak, religioznost još uvijek ne znači da netko i dnevno moli, ali prakticirana religioznost povećava postotak molitelja.²⁴

5.2. Brak i obitelj u hrvatskom društvu

Na ovomu je području također uočljiv nesklad između vjerskih normi i prakse onih koji se pozivaju na te norme. Ni Hrvatska se ne može oteti utjecaju suvremenih strujanja, ne samo s europskoga kontinenta. Nagle promjene koje sa sobom donosi urbanizacija, s jedne, i individualizacija s druge strane, bitno utječu i na obitelj u hrvatskom društvu. Utješno je što se obitelj u Hrvatskoj shvaća kao opće i zajedničko dobro i što 98,8 posto njezinih građana izjavljuje da im je ona u njihovu životu važna, odnosno veoma važna.²⁵

Vjerska informiranost i vjernička formiranost značajno određuju mišljenje i praksu ispitanika s obzirom na obitelj i njezine vrednote. Većina onih kojima je Bog veoma važan u životu, zastupa mišljenje kako je u braku neophodno imati djecu, dok onima kojima nije važan Bog ni obitelj, ni djeca nisu toliko važna.²⁶ U praksi to izgleda drukčije. Je li ta diskrepancija stvar nepoučenosti, zbog čega bi trebalo svećenike pozvati na odgovornost, ili je stvar pragmatičnosti i utilitarizma za koje nisu odgovorni jedino svećenici, ali i oni tom općem mentalitetu mogu značajno pridonijeti. I tu se otvara značajno polje svećeničkoga rada, ne samo kroz katehizaciju i navještaj, nego kroz specifični pastoral obitelji.

Nezahvalno je definirati živu, dinamičnu i promjenljivu stvarnost kao što je brak i obitelj. Ipak, sociološki bi se mogla opisati

²⁴ Tako, 60 posto praktikanata nedjeljne svete mise dnevno moli, dok to čini svaki dvanaesti prigodni praktikant. Indikativno je da u istom postotku (24 posto) tjedno mole muškarci i žene. Usp. J. Baloban, G. Črpić, *Određeni aspekti crkvenosti*, u: Bogoslovska smotra LXX, br. 2, Zagreb, 2000., str. 257-290.

²⁵ U Italiji (98,9 posto) i Poljskoj (99,6 posto) je taj postotak još i veći. Usp. M. P. Zulehner, H. Denz, *Wie Europa lebt und glaubt*, Patmos Verlag, Düsseldorf, 1993., str. 81.

²⁶ Ako se prihvaća vjersko učenje da je obitelj važna i da je temeljni izvor novih života, kako onda razumjeti činjenicu da čak 66,5 posto građana Hrvatske odobrava ulogu žene kao samohrane majke, bez stabilne veze s muškarcem? Takav stav prihvaća skoro 60 posto i onih koji su tjedno ili barem mjesečno na misi. Usp. P. Aračić i K. Nikodem, *Važnost braka i obitelji u hrvatskom društvu*, u: Bogoslovska smotra, LXX, br. 2, Zagreb, 2000., str. 291-311.

obitelj kao dosta stabilna životna grupa - dviju ili više osoba - povezana srodstvom, brakom ili usvajanjem, čiji članovi žive zajedno, ekonomski surađuju i skrbe za potomstvo.²⁷ Margaret Mead smatra da je obitelj najčvršća institucija koju imamo i upravo njoj dugujemo svoju ljudskost.²⁸ Utješno je što se u Hrvatskoj obitelj shvaća kao opće dobro i što gotovo svi njezini članovi izjavljuju da im je obitelj u njihovu životu veoma važna.²⁹ I tu je praksa često u raskoraku s deklarativnošću. Pretjerani individualizam, koji je općenita oznaka suvremenog društva, praktično dovodi u pitanje mnoge povijesno etablirane institucije, pa tako i brak i obitelj, a i Crkvu.

5.2.1. Crkva kao institucija

(Ne)ispravno poimanje obitelji i braka i prakticiranje obiteljskoga i bračnoga života mijenja pogled i na Crkvu kao instituciju. Ne samo da Crkva utječe na to poimanje i življenje nego i obrnuto: u ime poimanja i življenja braka i obitelji i pred Crkvu se postavljaju nova očekivanja. Vjernici u Hrvatskoj imaju veliko povjerenje u Crkvu, kao moralni autoritet i temeljnu instituciju hrvatskog društva. Čini se ipak da je teško zaustaviti proces u kojemu bračna veza i obitelj sve više postaju zbjeg sebi okrenutih individua i borilište okruženo s četiri zida za uvježbavanje i prakticiranje često narcisoidnih vrijednosti i samoostvarenja. Tu su djeca, kao i društvena funkcija braka, u drugom planu. Bračno stanje ipak utječe na životno zadovoljstvo svakog pojedinca. Oni koji žive u braku, zadovoljniji su od samaca, a osobito od rastavljenih pojedinaca.³⁰

Inzistiranje Crkve na institucijama braka i obitelji kao osnovnim oblicima življenja ljudske društvenosti pridonosi

²⁷ Usp. G. Cerjan Letica, *Obitelj*, u: N. Fanuko i grupa autora, *Sociologija*, Š. K., Zagreb, 1995., str. 129-132.

²⁸ Usp. M. Mead, *Spol i temperament u tri primitivna društva*, Naprijed, Zagreb, 1968., str. 315-325. Dobro je podsjetiti na razliku između pojmova obitelj i porodica: obitelj dolazi od obitavati, živjeti zajedno, dok se riječ porodica odnosi na srodstvo.

²⁹ Usp. P. Aračić, - K. Nikodem, *Važnost braka i obitelji u Hrvatskom društvu*, u: Bogoslovska smotra, LXX, br. 2, Zagreb, 2000., str. 295. Kod Poljaka je taj postotak još i veći - 99,6 posto.

³⁰ Druga istraživanja pokazuju porast zadovoljnih neoženjenih muškaraca i neudanih žena. To se dovodi u vezu s povećanjem individualističkih vrijednosti i opadanjem vrijednosti zajednice, gdje se smanjuje identifikacija s brakom i obitelji. Usp. P. Aračić, - K. Nikodem, *nav. dj.*, str. 300.

(ne)uvažavanju nje kao institucije. Liberalistički svjetonazori je sve više smatraju okaminom prošlosti i u ime slobodarstva obezvrjeđuju njezinu ulogu u svijetu. Ispravni govor o ljudskoj slobodi i njezino uvažavanje, što nažalost nije bila oznaka Crkve u nekim vremenima, življenje odgovorne slobode od strane onih koji se priznaju članovima Crkve, značajno pridonose uvažavanju Crkve kao institucije u ljudskom društvu.

Inzistiranje Crkve na braku i obitelji treba biti popraćeno ispravnim i zauzetim pastoralom tih u ljudskom društvu nezamjenjivih institucija. Činjenica je da gotovo dvije trećine naših građana smatra kako Crkva ima odgovore na bračno-obiteljska pitanja, a čim se siđe na razinu prakse već ih je samo polovica koji izjavljuju da to stvarno i slijede. Činjenica je da Crkva u Hrvatskoj nema sustavno i cjelovito razvijeni pastoral braka i obitelji, što, među ostalim, rezultira i podatkom da se u katoličkoj Hrvatskoj svaki šesti ili čak peti brak raspadne.³¹ Dobra priprema za brak, kroz sustavni i cjeloviti pastoral braka i obitelji, svakako bi smanjila taj postotak.

Crkva treba promicati rađanje, ali ne samo riječju nego i zauzimanjem oko uvažavanja obitelji s brojnom djecom te djelotvorne pomoći. Potrebno je često isticati da ekonomski element, kako se znade navoditi, može na to utjecati i utječe, ali da on nije odlučujući. Zar se često ne zapaža da upravo oni koji su ekonomski dobrostojeći, posebice na muškoj strani, kasno ulaze u brak ili uopće ne ulaze. Broj djece je puno više pitanje ljubavi, u njezinim različitim vidovima, negoli ekonomije. Pastoralno zauzimanje za brak i obitelj počinje ispravnim odgojem pojedinaca za samopožrtvovnost i ljubav, a sve ostalo se može smatrati samo pratnjom toga zauzimanja.

5.2.2. Vrednovanje ljudske seksualnosti

Spolnost je konstitutivni element ljudske osobe. Svjedoci smo kako od 60-ih godina prošlog stoljeća susrećemo, s jedne strane, normativne izričaje Crkve o raznim pitanjima spolnosti i seksualnog

³¹ Zanimljivo je ovdje donijeti podatke iz studije dr. Petra Čalića gdje on uspoređuje broj sklopljenih brakova jedne godine s brojem rastavljenih parova. Tako npr. za 1991. god. na razini Hrvatske bijaše 23 posto rastavljenih brakova te godine: u Zagrebu je taj postotak iznosio 28 posto, u Splitu 27 posto, Rijeka 59 posto, u Dubrovniku 8 posto (303 sklopljena, a 23 rastavljena!). Usp. P. Čalić, *Brak u procjepu*, Zagreb, 1995., str. 79.

ponašanja, dok je, s druge strane, sve raširenija praksa seksualnog življenja koje dovodi u pitanje instituciju braka i obitelji i protivno je tradicionalnom gledanju na brak i obitelj. Zaludu je i na ovom polju naglašavati odgovornu ulogu roditelja, ako se oni ponašaju u suprotnosti sa stavom Crkve.³² Ovdje usput spominjemo stavove roditelja pred tolikim 'misomanijama' u Hrvatskoj, i to za curice od 6 godina naviše!³³ Ljepota je Bogom dana, ali u sintagmi: *ens et unum, bonum, verum et pulchrum convertuntur*. Sama ljepota koja nije popraćena ostalim kvalitetama iz te sintagme prvi je stupanj prakticiranja promiskuiteta. Nažalost, hrvatsko se društvo, poput tolikih "suvremenih" društava, aktivira tek onda kada počinje ubirati "plodove" moralnih devijacija. I tada se boji pogledati istini u oči.³⁴

Prigodom ispitivanja javnog mnijenja u Hrvatskoj, među 16 ponuđenih čimbenika koji su potrebni za uspješan brak, na prvome se mjestu nalazi međusobno poštivanje i uvažavanje; slijedi vjernost, a tek na zadnjem mjestu nalazimo slaganje u politici. Pita se gdje je moguće naći mjesta koja osposobljavaju mlade za poštivanje, uvažavanje, bračnu vjernost, dok je ona koja osposobljavaju za politički angažman lako naći. Nije li upravo tu pogodni prostor za nezamjenjivu ulogu Crkve u hrvatskom društvu?!

³² "Osoba po spolnosti dobiva one značajke koje ju na biološkoj, psihološkoj i duhovnoj razini čine muškarcem ili ženom, te stoga ima veliku snagu i značenje za postizanje zrelosti svakog pojedinog čovjeka i za njegovo uključivanje u društvo." Usp. Kongregacija za nauk vjere, *Persona humana. Izjava Kongregacije za nauk vjere o nekim pitanjima seksualne etike*, KS dokumenti 47, Zagreb, 1976., br.1, str. 5.

³³ Ni katoličke majke nisu protiv proglašenja svoje kćeri, pa bila i nepunoljetna, za misicu Hrvatske. Usp. M. Jelača, *Izbori za miss sve više spuštaju dobnu granicu, Osmogodišnja Irena - najklineca Hrvatske*, u: Slobodna Dalmacija, 26. 9. 2001., str. 52.

³⁴ Nije li zastrašujuće bilo čuti i pročitati kako prema ozbiljnim istraživanjima ispada da su svaka četvrta djevojčica te svaki česti dječak doživjeli neki oblik seksualnog zlostavljanja do 18. godine? U čak 80-90 posto slučajeva seksualni su zlostavljači djeci poznate i bliske osobe. Trećina zlostavljača su roditelji, polovica roditelji i rodbina, 40 posto tinejdžeri, a u 5 do 15 posto slučajeva strane osobe i poznanici obitelji. Najporaznije je da u više od trećine slučajeva stradaju djeca do pet godina, a žrtvama zlostavljanja u prosjeku je 9 godina. Usp. J. Rak Šajin, *Užasavajući podaci o napastovanoj i zanemarenoj djeci, seksualno zlostavljana svaka četvrta djevojčica*, u: Večernji list, 9. 9. 2001. str. 3. Tako porazni rezultati plod su panseksualističkog mentaliteta, koji nužno nastaje onda kada se ljudsku osobu istragne iz okvira njezine sličnosti s Bogom. Ona je i u svojoj seksualnosti i po njoj slična Bogu (usp. 1 Kor 7).

Naučavanje i inzistiranje Crkve na odgovornom življenju seksualnosti svakako ima svoje plodove, ali bude li u raskoraku sa službenim politikama i gospodarstvima, posebice u raskoraku s antropološkim okvirom promatranja čovjeka, to će naučavanje i inzistiranje sve više ostajati bez plodova.³⁵

5.2.3. Spolnost i pobačaj

Neprihvatanje Boga kao Gospodara života od prvoga trenutka začeca do naravne smrti, kao i neprestana propaganda u prilog prekida života imala je svoj odjek i u katoličkoj Hrvatskoj. Čak 57,4 posto naših građana odobrava pobačaj, kada žena nije udana, a 53,1 posto kada supružnici ne žele imati djece. I tu je značajna razlika u stavovima kod onih koji svoju vjeru potvrđuju i žive pohađanjem sv. mise i onih koji to ne čine!³⁶

5.2.4. Djeca – vječno pitanje

Raskorak između želja i ostvarenja nije neuobičajen tamo gdje su ostvarenja, uza sve napore, gotovo nemoguća. Međutim, na području broja djece po jednomu braku takav raskorak ne bi se smio pojaviti, kada se zna da je tu želje moguće ostvariti. Ipak, po izraženim željama broj djece bi u Hrvatskoj trebao biti 2,7, a činjenice pokazuju da ih je u stvarnosti dvostruko manje – samo 1,28.³⁷ Religioznima su djeca važnija za uspješan brak nego nereligioznima.³⁸

O katastrofalnoj situaciji s obzirom na broj rođenih u odnosu na umrle ne treba trošiti riječi. Dovoljno je donijeti podatak da je u 2002. godini u Hrvatskoj broj rođenih u odnosu na broj umrlih bio

³⁵ Ako, recimo, politika ozakonjuje, a gospodarstvo promiče prostituciju i homoseksualne brakove, koliki će za nekoliko godina biti postotak onih koji to neće odobravati? S povećanjem tih postotaka smanjuju se postotci mogućnosti zdravoga življenja i preživljavanja nekog društva.

³⁶ Usp. S. Baloban, G. Črpić, *Spolnost - odnos prema seksualnom ponašanju*, u: Bogoslovska smotra, LXX br. 2, Zagreb, 2000., str. 395-418.

³⁷ Preko 61 posto ispitanika smatra da su djeca veoma važna za brak. Kada se tome pribroji 33,3 posto onih koji barem tu postavku smatraju važnom, praktično je zanemariv postotak onih kojima je to nevažno (4,1 posto).

³⁸ Usp. G. Črpić i K. Koračević, *Stavovi hrvatskih građana prema djeci*, u: Bogoslovska smotra, LXX, br. 2, Zagreb, 2000., str. 343-357.

manji za broj stanovnika Makarske.³⁹ U jednoj je godini zbog izostanka rađanja u omjeru sa smrtnošću nestao cijeli jedan grad!

Predbračno življenje seksualnosti u obliku seksualnih odnosa još je jedan, barem za Crkvu, gorljivi problem suvremenoga svijeta. Dr. P. Aračić proveo je ispitivanje na uzorku zaručnika koji pohađaju zaručničke tečajeve u našim biskupijama. Istraživanje je pokazalo da čak 81,6 posto ispitanika izjavljuje da su imali spolne odnose prije braka, dok tek 3,8 posto izjavljuje da ih nije imalo.⁴⁰ Može li se u takvom mentalitetu i praksi očekivati buduća bračna vjernost supružnika, rađanje zdrave djece, stabilnost brakova i obitelji?! Crkveno inzistiranje na zabrani takvih odnosa usmjereno je prema zdravijoj budućnosti.

5.2.5. Jesu li i danas djeca smisao braka i obitelji?

Premda 71,9 posto građana Hrvatske smatra kako čovjek treba imati djecu da bi mu život imao smisla, ipak se ne možemo oteti dojmu drukčijeg zaključka kada uočimo da se samo u razdoblju od 1960. do 1996. broj rođenih po jednoj ženi smanjio sa 2,18 na 1,67 djece. Isto tako, 1965. je bilo rođeno 16,7 djece na 1000 stanovnika, dok ih je 1997. bilo samo 12,1.

Za takvo se stanje navode brojni razlozi, poput promjene sustava vrijednosti, rad žena izvan kuće, želja za ostvarivanjem u karijeri, stvaranje potrošačke, egoističke kulture, gdje ljudi ne žive nego "troše" život. Sve to mogu biti čimbenici takva stanja, ali razloge treba potražiti u mentalnoj paradigmi koja je dovela i do takvih čimbenika.⁴¹ Mišljenja koja idu u prilog djeci u korelaciji su s

³⁹ Usp. M. Brnić, *Demografska slika hrvatske postaje dramatično loša - Lani je nestala jedna Makarska*, u: Slobodna Dalmacija, 15. 9. 2003., str. 2.

⁴⁰ Usp. P. Aračić, *Teškoće u predženidbenom pastoralu*, u: Bogoslovska smotra, LXIX (1999.), br. 2-3, str. 438.

⁴¹ Možda će nas začuditi podatak da 55,5 posto građana smatra kako žena treba imati djecu da bi se osjećala ispunjenom, dok ih ostatak postotka (44,5 posto) to niječe. Tako u Portugalu ima 61 posto onih koji smatraju kako žena treba imati djecu da bi se osjećala ispunjenom, u Španjolskoj 51 posto, u Belgiji 46 posto, Zapadnoj Njemačkoj 45 posto, Švedskoj i Velikoj Britaniji 21 posto; u Istočnoj Njemačkoj 55,9 posto, Češkoj 63,2 posto, Mađarska 91,8 posto, Bugarska 88,4 posto, Poljska 69,1 posto, Slovačka 68,5 posto. Prosjek za Zapadnu Europu je 32 posto, a za Istočnu 70,6 posto. Usp. Ester, Halman De Moor, *The Individualizing Society*, str. 208 i 221.

prihvaćanjem Boga u životu. Bez prihvaćanja Boga čovječanstvo sve više stari i nestaje. Upitno je hoće li kao takvo preživjeti.

6. MLADI NEISCRPNA NADA I NAJZAHTJEVNIJA PASTORALNA ZADAĆA

Mladost je kompleksno životno razdoblje o čijem (ne)uspjehu uvelike ovisi sav daljnji život pojedinca, ali i opstojnost obitelji i ljudskih zajednica. U odnosu društva prema adolescentima uočavaju se dvije oprečnosti. Adolescente se, s jedne strane, doživljava kao aktivno uključene u društvenu stvarnost - oni su 'ogledalo društva' - a istodobno ih se, s druge strane, gura na rub društva. Njihova je krv najjeftinija.⁴²

Vjerujemo da nije krivo reći kako je taj adolescentni dio populacije najodlučniji segment za obiteljsko-bračnu problematiku sadašnjega hrvatskog društva. Adolescent još nije napustio obitelj, a tome teži, i uskoro će stvarati i stvoriti vlastitu obitelj, te za koju godinu davati pečat i Crkvi i društvu.⁴³ Ozbiljni i odgovorni, dugotrajni rad s njima donosi višestruke plodove.

6.1. Što i kako vjeruju adolescenti?

Od ukupnog broja ispitanika adolescenata, koji se prepoznaju kao katolici, 88,6 posto njih izjavljuje da im je vjera važna u životu, a tek 42,4 posto prakticira svoju vjeru! Opet nesrazmjerna i pomalo nelogična disproporcija! Nešto više od polovice ispitanika (53,4 posto) vjeruje u Isusa Krista i prihvaća učenje Učiteljstva, dok petina zagrebačkih srednjoškolaca samo djelomično prihvaća ono što naučava Učiteljstvo.⁴⁴ Oni ispitanici čiji roditelji posjeduju visok stupanj obrazovanja manje prihvaćaju Učiteljstvo.⁴⁵

⁴² Usp. L. Tomasi, *La condizione giovanile in Europa. Tra società e religione*, Franco Angeli, Milano, 1986., str. 24.

⁴³ U ovom dijelu uratka člankopisac se najviše služi doktorskom disertacijom s. V. B. Mandarić, *Religiozni identitet zagrebačkih adolescenata*, Institut društvenih znanosti "Ivo Pilar" u suradnji s Katoličkim bogoslovnim fakultetom u Zagrebu, Zagreb, 2000.

⁴⁴ Usp. V. B. Mandarić, *nav. dj.*, str. 177.

⁴⁵ Većina adolescenata (81,6 posto) vjeruje da je Krist Sin Božji, 74,4 posto smatra da je Crkvu ustanovio Isus Krist, a 79,3 posto potvrđuje svoje uvjerenje da je

Nije ni potrebno naglašavati da se mladenački razvoj odvija kroz različite institucije, koje svojim sadržajima i ponudom formiraju identitet adolescenata. Među najutjecajnije pozitivne čimbenike u religioznoj formaciji mladi ubrajaju crkvene ustanove i obiteljsko ozračje, dok za negativan utjecaj najčešće spominju školu, masovne medije i skupine vršnjaka, upravo one ambijente gdje oni provode najviše vremena.⁴⁶

6.2. Crkveno-vjerska praksa adolescenata

Na pitanje - što je s tvojom trenutnom vjerskom (religioznom) pripadnošću - ispitanici su odgovorili kako slijedi:

- Manje od polovice (43 posto) ih se smatra praktičnim vjernikom.

- Svaki treći (31 posto) izjavljuje da vjeruje, ali ne prakticira vjeru.

Biblija Bogom nadahnuta knjiga. Dvije trećine ih vjeruje u besmrtnost duše, no svega ih polovica vjeruje da će svaki čovjek uskrsnuti na kraju vremena, a 28,9 posto nijeće uskrsnuće kao mogući čovjekov dalji život. Oko 8,6 posto prihvaća reinkarnaciju. Obzirom na raj 80,3 posto ispitanika vjeruje "u raj", ali 30,1 posto pojam "raj" veže uz predodžbu mjesta vječne sreće, a 51,2 posto pod tom riječju smatra vječno zajedništvo s Bogom. 17 posto ih ne vjeruje u opstojnost raja. Srednjoškolci koji češće pohađaju euharistijska slavlja bliže su teološkoj viziji raja, a koji idu rjeđe na euharistiju bliži su antropološkoj viziji raja. Koji pak ne idu na euharistiju uglavnom ga niječu. Opće je poznato da ne baš rijetko oni koji za sebe kažu da vjeruju i prakticiraju vjeru ne prihvaćaju uvijek sve kršćanske istine. I praznovjerje prati mlade ljude. Tu ima veliki upliv magija, koja uglavnom označava neobičnu sposobnost utjecaja na tijek događaja ili djelovanje stranih sila izazvanih okultnim tehnikama tako da utječu na ljude. U horoskop i gatanja više vjeruju žene od muškaraca. Stupanj obrazovanja utječe na smanjenje vjerovanja u horoskop i gatanja. Srednjoškolci koji redovito pohađaju misu manje vjeruju u horoskop i različita gatanja, a to vrijedi i na razini opće populacije u Hrvatskoj. Usp. G. Črpić - J. Jukić, *Alternativna religioznost*, u: *Vjera i moral u Hrvatskoj*, BS LXVIII (1998), br. 4, str. 589-615.

⁴⁶ Tako npr. na pitanje tko je i kako utjecao na tvoju vjeru u jako pozitivnom smislu, odgovaraju: otac 27,8 posto, majka 36,6 posto, drugi u obitelji 19,6 posto, prijatelji 8,5 posto, skupine vršnjaka 4,1 posto, vjeroučitelj 30 posto, svećenik, časna sestra 31 posto, crkva kao institucija 27,9 posto, škola 8 posto, televizija i masovni mediji 3,2 posto, jedan događaj u životu 22,1 posto. Usp. V. B. Mandarić, *nav. dj.*, str. 189.

- Nije zanemariv i postotak onih (16 posto) koji su još na putu traženja.⁴⁷

Ako kao kriterij crkvenosti uzmemo prakticiranje sakramenta pokore, ispovijedi, koji je izraz želje i volje za obraćenjem i popravkom, adolescentska religioznost i tu značajno varira. Najviše (38,9 posto) ih se ispovijeda za Božić i Uskrs. Tim nazovimo "godišnjacima" možemo pribrojiti i one koji se ispovijedaju ponekad u godini (20,9 posto). Možemo stoga reći da ih 59,8 posto pristupa ispovijedi barem jednom godišnje.⁴⁸

Sumirajući iznesene podatke, očito je da adolescentska religioznost ne prihvaća rado ukalupljenja i strukturiranje, da im smeta posredništvo u življenju osobne religioznosti, pa i u onom obliku koji nudi Crkva i koji zovemo crkvenost.

6.3. *Adolescenti i moralno-etička dimenzija života*

Svaki adolescent izgrađuje svoj moralno-etički stav kroz mrežu odnosa koje uspostavlja s drugima: vršnjacima, ustanovama, okolinom i općenito s društvom. Najčešći kriterij po kojem odabiru vrednote je sviđanje. Ono što im se sviđa, to je vrednota. Osnovni problem u izgradnji moralno-etičkih stavova adolescenata je kako pomiriti njihovu želju za samoostvarenjem s etičkim i moralnim zahtjevima koje najčešće doživljavaju kao nešto što sputava ili čak uništava njihovu slobodu.

Konzumiranje teških droga osuđuje 83,3 posto ispitanika, uzimanje lakih droga osuđuje njih 71,3 posto, dok svaki deseti

⁴⁷ U postotku adolescenti su bolji u vjerskoj praksi od svojih roditelja. Povećanjem starosne dobi vidljivo opada broj vjerskih praktikanata. To posebno vrijedi oko 18 godine, da bi opet porastao u 19. god. S povećanjem starosne dobi povećava se broj onih koji vjeruju, ali ne prakticiraju vjeru. Ispitanici koji pohađaju gimnazije ili umjetničke škole kritičniji su prema religioznim pitanjima i više se distanciraju od religije. Usp. V. B. Mandarić, *nav. dj.*, str. 225-229.

⁴⁸ S obzirom na ono što im najviše smeta u ispovijedi, na prvom mjestu je način na koji ispovijedaju neki svećenici (22,9 posto) i zato ih 15,2 posto smatra da za ispovijed nije potreban svećenik. Dovoljno se je pokajati pred Bogom. Tako 11,9 posto muškaraca izjavljuje da se nije nikada ispovjedilo (kod ženskih je taj postotak 6,1 posto), dok među onima koji su se ispovijedali, a sada to ne čine brojnije su žene - 10,6 posto (muškarci 6,6 posto). Među onima koji se nisu nikada ispovjedili najveći je broj onih koji pohađaju gimnaziju (13 posto), a njima se pridružuju i polaznici umjetničke škole. Često su njihovi roditelji s visokim stupnjem obrazovanja. Usp. V. B. Mandarić, *nav. dj.*, str. 228-230.

srednjoškolac odobrava konzumiranje lakih droga. Liberalniji stav prema konzumentima imaju muškarci, te oni koji žive u velikim urbanim centrima, primjerice u Zagrebu.

Njih 47 posto ne odobrava, ali i ne osuđuje psovanje; svaki treći ipak osuđuje psovku, za 12,7 posto adolescenata to je prihvatljiv oblik izražavanja, a 81,3 posto smatra nedopustivim prisvajanje tuđe imovine; svega ih 3,9 posto to odobrava. Slično je i s nepoštenim bogaćenjem.

Gledajući sve te rezultate, općenito se može reći da je religija (vjera) stvarnost koja na razini teorije igra veliku ulogu u adolescentovim očima. Kada se međutim siđe u životni izbor i praksu, sve je prisutnija svijest o autonomiji na području etike i morala, a sve manje se uočava uvažavanje općih etičkih, posebice moralnih principa, službenog učenja Crkve.

6.4. *Adolescenti i neke općenite životne vrednote*

Odnos prema slobodnom vremenu je indikativan za odnos prema životnim vrednotama općenito. Zagrebački adolescenti u slobodno vrijeme najviše slušaju glazbu. Svakodnevno to čini 86,8 posto ispitanika. Na drugome je mjestu televizija i video (79,4 posto). Gotovo 26,7 posto njih posjećuje dnevno kafiće, pizzerije, bistroe. Više od 84,8 posto nikad ih ne proviri u dragovoljne ili humanitarne udruge.⁴⁹ Vidljivo je da je slobodno vrijeme realna šansa i istodobno realna opasnost u formiranju mladenačkog identiteta.

Na vrijednosnoj ljestvici prvo mjesto zauzima psiho-fizičko zdravlje (98,2 posto). Vrlo mu je blizu prijateljstvo (98,1 posto). Ljubav kao vrednota im je izrazito važna (93,6 posto), kao i druženje s vršnjacima (87,3 posto). Na šestome je mjestu novac i blagostanje (80,8 posto). Vjera je važna u životu za 73,6 posto ispitanika.⁵⁰

Unatoč svim nepravilnostima i nesigurnostima, ipak ih 82 posto izjavljuje da život ima smisla.

⁴⁹ Na predzadnjem je mjestu angažiranost u župi, u koju nikada ne poviri, radi svoje intelektualne i duhovne potrebe, 72,1 posto ispitanika. U biblioteku nikada ne dolazi 31,2 posto mladih.

⁵⁰ Posljednje mjesto na vrijednosnoj ljestvici zauzima politika. Svega 8,3 posto ju smatra važnom za život.

Adolescenti svoj moralni stav i ponašanje formiraju u društveno-kulturalnom ozračju u kojemu su sve dominantniji subjektivizam, relativizam, konzumizam, permisivizam i hedonizam. Stoga se nije čuditi da je za dvije trećine zagrebačkih adolescenata katolički identitet samo jedan segment životne stvarnosti. Slično razmišljaju i o spolnosti.⁵¹

7. NEMA MJESTA NAIVNOM OPTIMIZMU

Još prije II. svjetskog rata George Bernanos je zapisao: "Ne može se razumjeti ništa od moderne civilizacije ako se prije svega ne prizna da je ona sveopća urota protiv bilo kakvog oblika nutarnjeg života."⁵² Budući da kršćanstvo podupire i promiče upravo duhovnu dimenziju življenja, koja je, razumljivo, neodvojiva od tjelesne, ono je sve manje cijenjeno i uvažavano, želi ga se svesti na neki ugođaj u kojemu je apsolutno zabranjen svaki napor i neugodnost, u kojemu je križ suviše spominjati, a još manje potrebno istinski živjeti.

Suvremenu stvarnost raskoraka između vjere i prakse u kratkim crtama najbolje uspijevaju izreći književnici. Tako Curzio Malaparte, tri godine prije smrti, dok još nije doživio obraćenje, piše:

"Za nekoliko je dana Božić i ljudi se već pripremaju za najveće licemjerje. Zašto nitko od nas nema hrabrosti reći da svijet nikada nije bio tako malo kršćanski kao ovih godina? Zašto se nitko od nas ne usuđuje priznati da slatkorječivost političara, velika parada evanđeoskih osjećaja, procesije lažnih pobožnika služe samo da sakriju ovu strašnu istinu: da ljudi više nisu kršćani, da je Krist umro u duši svojih sinova, da je licemjerje iz politike prešlo u sav društveni, obiteljski i osobni život? Onaj tko trpi ne znači nam ništa; ništa ne činimo da spriječimo trpljenje, bijedu, zlo, nasilje, pokolj; tihi smo i mirni i slavimo sveti Božić... Želio bih da nam na Božić božićni kolač postane tijelo koje trpi pod našim nožem, a vino da postane krv i da se svi na trenutak u ustima zgrozimo nad svijetom.

⁵¹ Mladi drže da se može biti dobrim katolikom i bez toga. Vjera i ono što se vjeruje nije im presudan faktor u etičko-moralnom ponašanju, a niti u vrednovanju stvarnosti. Vjera se ne povezuje s nužnošću prihvaćanja papinskih i biskupskih moralnih uputa.

⁵² A. Comastri, *Bog je ljubav*, (prijevod s originala: *Dio è amore! Esercizi spirituali predicati a Giovanni Paolo II. e alla Curia romana*, Edizioni San Paolo, 2003.), Verbum, Split, 2004., str. 12.

Volio bih da nam se na Božić naša djeca iznenada prikažu onakva kakva će biti sutra, za nekoliko godina, ako se ne budemo odvažili pobuniti protiv zla koje nam prijete. Jadna raskomadana tijela, napuštena u crvenom blatu nekog bojišta. Htio bih da se u Božićnoj noći u svim crkvama svijeta podigne neki siromašni svećenik vičući: 'Odlazite od ovih jaslica licemjeri, lažljivci, idite svojoj kući plakati nad kolijevkama svoje djece. Ako svijet trpi to je i zbog vašega grijeha što se ne usuđujete braniti pravdu i dobrotu, i bojite se biti kršćani do kraja. Odlazite od ovih jaslica, licemjeri! Ovo Dijete, rođeno da spasi svijet, zgraža se nad vama.'⁵³

Raditi za Boga i u ime Boga ne znači ponašati se 'bogovski' – u stilu 'ja sam gospodin Bog tvoj'. To je najopasnije bezboštvo nekadašnjih i današnjih navjestitelja i proroka.

Učiteljstvo Crkve vapi: "Nije dovoljno obnoviti pastoralne metode, bolje organizirati i uskladiti crkvene sile, dublje istražiti biblijske i teološke temelje vjere. Treba pobuditi novi 'žar svetosti' među misionarima i u svakoj kršćanskoj zajednici, osobito među onima koji su misionarima najbliži suradnici".⁵⁴ Evangelizacija se provodi najprije življenim svjedočanstvom vjernosti Isusu Kristu, u krajnjem izboru – svetošću. Ništa ne može zamijeniti životno svjedočanstvo.⁵⁵ Ipak, življeno svjedočanstvo valja navijestiti i riječju života onako kako to u prvoj kršćanskoj zajednici traži pisac koji se stavlja u Petrovu ulogu: "Budite uvijek spremni na odgovor svakome koji od vas zatraži obrazloženje nade koja je u vama" (1 Pt 3,15). Odgovor o nadi daje se i življenjem i proživljenom riječju.

Strukture su općenito važne u životu, ali njihovo prenatraglašeno isticanje i strukturalizam, posebice kao formalizam, nerijetko dovedu do farizeizma. Poznato nam je Isusovo postupanje prema farizejima upravo zbog njihova inzistiranja na poštivanju struktura bez srca. Tek srcem prihvaćena i voljom izabrana struktura postaje nositeljicom smislenoga i zadovoljnoga življenja, inače je nepotrebno mučenje i prisila.

Kompromisima se izbjegavaju, ali ne rješavaju istinski problemi. Kompromisom izbjegnuti problemi stvaraju najplodnije

⁵³ Usp. C. Malaparte, 1954., navod iz: A. Comastri, *nav. dj.*, str. 143-144.

⁵⁴ Usp. Ivan Pavao II., *Redemptoris missio*, enciklika o trajnoj vrijednosti misijske naredbe, Zagreb, 1991., KS, dokumenti 96, t. 90.

⁵⁵ Usp. Pavao VI., *Evangelii nuntiandi*, apostolski nagovor, Zagreb, 1976., KS, dokumenti 50, t. 41. Ta je misao ušla u dokument iz govora Pavla VI. održanog članovima Laičkog savjeta 2. 10. 1974. u: AAS 66 (1974), br. 21.

tlo za rađanje najvećih i nerješivih problema. Mi živimo u look (prividni izgled) civilizaciji. Zato na sve strane cvjeta misomanija, šaljivo rečeno od mis 'lijevog palca desne noge do mis vratnih kralježaka', a sve s ciljem da se nešto ili netko pokaže u 'najljepšoj formi', čijem izgledu ne odgovara stvarni sadržaj.

Za aktualno stanje vjere u svijetu nisu odgovorni samo nevjernici nego i vjernici. Zato sadašnji Papa s uvjerenjem piše: "Koliki dio odgovornosti trebaju priznati i oni (sinovi Crkve) pred širećim bezvjerstvom, zato što nisu pokazali pravo lice Božje zbog nedostataka svoga vjerskog, moralnog i društvenog života?"⁵⁶ Vjera je ljubavlju djelotvorna (Gal 5,6), ili se o njoj uopće ne može govoriti, a ljubav ne bira ni područje ni osobe svoga djelovanja. Glavni kriterij njezine djelotvornosti je potreba i nevolja drugoga, upravo u njegovoj drugotnosti (usp. Lk 10).

Često je, posebice u kadrovskim poslovima Crkve, potrebno isticati kako nije najveća mudrost znati za što je netko sposoban, nego je još veća mudrost proučiti zašto netko nije stvoren, ni sposoban. Onaj prvi mora učiniti sve da darove koje mu je Stvoritelj dao razvije do vrhunca. Nikakve razloge ne smije navoditi da bi od tog zahtjeva odustao. A onaj drugi, on se mora potruditi da se ne miješa gdje mu nije mjesto, a posebice da se pri tome ne služi sofisticiranim izlikama, poput: to je Božja volja, morao sam poslušati što moji 'poglavari' od mene traže i slično. I njemu i poglavarima, naime, mora biti jasno da *gratia supponit naturam*, što znači da tamo gdje nema *naturae*, teško nešto može učiniti i *gratia*.⁵⁷

Nije jasno zašto se promicatelji dobra ne mogu tako dobro umrežiti kao lukavci i prevrtljivci, kao poltroni. Možda određeni tip umrežavanja i nije potreban za napredovanje dobra, jer *bonum est difusivum sui*.⁵⁸

⁵⁶ Usp. Ivan Pavao II., *Tertio millennio adveniente, Apostolsko pismo o pripremi jubileja godine 2000*, Zagreb, 1994., KS, dokumenti 101, t. 36.

⁵⁷ Položaji koji nisu praćeni i sposobnošću najčešće donose negativne posljedice na širokoj razini, jer takvi se nositelji položaja brzo umreže i u svoju mrežu primaju samo sebi slične, stvarajući tako klimu dodvoravanja, ulizivanja, vješto sročene, a ipak prozirne, glume. Gluma, pak, ne znam kako bila vješta, ipak je gluma i daleko je od životne stvarnosti.

⁵⁸ Je li pošteno tražiti čiste račune od drugih, a mutnim poslovima 'ukrašavati' svoje dvorište? U najmanju je ruku to nečasno. Bi li bilo pošteno malo pročešljati naše redove pa ispitati, primjerice, kako su se odgovorni u našoj Crkvi ponašali dok su određivali kome dati stipendiju u tzv. slobodnom svijetu, kako se zapošljavaju završeni teolozi, kako se i za što dijeli sadržaj (nad)biskupijske kase... Gdje nema čistih računa, nema ni duge ljubavi, a u konačnici sve se mjeri metrom ljubavi.

Svako ljudski intonirano biće razumjet će nam grijehe i slabosti, ali dobro sračunate podvale, posebno umotane u celofan kreposti, nitko pošten neće ni razumjeti, a kamoli opravdati. Što o tome kaže Božja poruka, dobro se vidi kod Mt 23.⁵⁹

8. IMA LI NADE ZA VEDRIJE TONOVE?

Treba čuti i razumjeti dubinske krikove pastoralnog svećenstva da im se pomogne kako djelotvornije evangelizirati. Ipak nije pastoral, pogotovo onaj najvažniji – obiteljski i rad s mladima, stvarnost koja se može propisivati i propisati. On traži znanje, volju, zaljubljenost, neumornu predanost i dubinsku uronjenost pastoralnih djelatnika, posebno župnika i njegovih suradnika u kompleksnost suvremenog načina života, a još više u evanđeosku poruku i njezino svjedočenje. To je iscrpljujući rad, posebice u njegovim počecima, u prvim godinama pastoralnih aktivnosti. Kada se pastoralni rad dobro organizira i uhoda, župnik ostaje uglavnom animator i koordinator, a mnogi poslovi prelaze u ruke djelatnika, uglavnom laičkih suradnika.⁶⁰

I dok su druge vrste pastoralnih djelatnosti omeđene uglavnom godinama, pastoral obitelji traje, usuđujemo se reći, doživotno. Jednom stvorena obitelj nikada to ne prestaje biti. Prateći obitelj pastoralnom skrbi, već se time puno čini i na ostalim područjima pastorala. Posebno je važno raditi sa ženama, podupirati i promicati njihovu ulogu majke, roditeljice i odgojiteljice u suvremenom društvu. *Mulieris dignitatem* Ivana Pavla II. dobro nam dođe kao smjernica i uputa za takvu apostolsku djelatnost.⁶¹

Ozbiljnu opasnost u radu s mladima predstavlja strah pred tolikim slojevitim problemima i devijacijama mladih generacija. Njihovi problemi pokazatelj su uočavanja životne realnosti, a devijacije su plod pokušaja samostalnoga rješavanja problema. U

⁵⁹ Nigdje se ne može živjeti materijalno lakše negoli u svećeništvu, samo onda kada se ne vodi računa o svjedočkoj vjeri, već o više-manje bolesnim ambicijama. S druge pak strane, ništa nije teže od svjedočkog života obaju svećeništava, ali je jedino tako moguće biti istinski prorok i imati miran san.

⁶⁰ Usp. B. Dadić, *Sudjelovanje laika u proročkom poslanju Crkve*, u: Crkva između proročkog poslanja i konformizma – Zbornik radova teološkog simpozija, Split, 23. listopada 1998. CUS, Split, 1999., str. 120-130.

⁶¹ Usp. Ivan Pavao II., *Mulieris dignitatem*, apostolsko pismo o dostojanstvu i pozivu žene u prigodi Marijanske godine, Ed. Paoline, Torino, 1988.

pripravi za brak ne smije biti odgađanja i uvjerenja da se nekoga može pripremiti za brak neposredno pred njegovo sklapanje. Raskorak između općega mentaliteta i crkvenih gledanja na neke životne stvarnosti može se rješavati jedino širokim zahvatom na glavne čimbenike kreiranja mentaliteta. Pri tome nipošto nije zanemariv rad s onih 20 posto visoko obrazovanih koji ne prihvaćaju crkvena stajališta i koji im se protive. Sumnje i teškoće u vjerskom i ljudskom rastu nisu stvarnosti samo našega vremena. Treba ih uočavati, prikladno pastoralno vrednovati i - uz Božju pomoć - pokušati rješavati.

U pastoralu braka i obitelji ne smije se nikada zaboraviti njihovu otajstvenost, sakramentalnost. Supruzi su kao i Crkva rođeni u Kristu. On je uvijek njihova uporišna točka. Oni su znak i stvarnost Kristove ljubavi prema Crkvi i kao takvi utjelovljenje Crkve, koja je znak i sredstvo spasenja ljudskog roda. Obiteljski pastoral, stoga, teško je provoditi bez buđenja i podupiranja čežnje supružnika prema Kristu. Iz te usmjerenosti na Krista brak i obitelj postaju stabilni, vjerni, plodni, a supružnici otvoreni trajnom procesu obraćenja.

Organizirani rad u okrilju Crkve svakako je djelotvorniji, ali i pojedinac može plodno djelovati, jer u konačnici svaka organiziranost i zdrava strukturiranost počiva na izgrađenim pojedincima. Zdrave i plodne inicijative uvijek dolaze od pojedinaca, dok struktura teži očuvanju *statusa quo*. Proročki nastup je uvijek bio plod zauzetosti pojedinaca. Ne traže se izuzetni naponi da, primjerice, zauzeti pastoralac provede nekoliko dana skupa s jednom grupom najaktivnijih mladih na zajedničkom odmoru.⁶²

I sredstva koja imamo na raspolaganju za pastoriziranje mogu se kudikamo bolje upotrebljavati. Prisjetimo se kako se koriste slobodne prostorije naših župa. Zašto se ne bi mogle osnovati, primjerice, kompjutorske radionice i posudbene biblioteke? Gdje sve zjapi praznim, kako se može nekoga oduševiti? Ono strogo privatno neka bude "private", ali ne smijemo sve, ponekad čak i crkvu, pretvoriti u "private".⁶³

Kvalificiranost i profesionalnost uvijek daje bolje rezultate od amaterizma. Ni sam svećenik nije općim teološkim obrazovanjem

⁶² Odmor može postati vrlo plodna pastoralna i apostolska aktivnost.

⁶³ Ondje gdje nema najrazličitijih susreta, posebice odraslih i mladih bračnih parova, koji se sastaju, okupljaju i dijalogiziraju, vreba opasnost birokratizacije.

kvalificiran za sve i svašta. Smiju li se bračna savjetovaništa bez volonterskih suradnika koji su u braku, uopće tako nazivati?! Takvim savjetovaništima ne skida se briga s leđa svećenika. On je svojim pozivom odgovoran za duhovni napredak svih koji su mu povjereni i kao takav mora koordinirati rad na svim područjima pastorala u povjerenoj mu župi, po principu supsidijarnosti⁶⁴.

Smjernice učiteljstva uvijek su vrlo široke i dopuštaju najrazličitiju konkretnu primjenu.⁶⁵

Obiteljski pastoral najvažniji je put Crkve, koja je i sama velika obitelj. U nj se treba uključiti čitava Crkva, svaki vjernik na različiti način i na različitoj razini. Nitko ne smije biti isključen.⁶⁶

Najsažetiju sliku efikasnosti navjestiteljeve uloge izrekao je Pavao VI. riječima koje su postale antologijske: "Suvremeni čovjek radije sluša svjedoke negoli učitelje; ili, ako sluša učitelje, sluša ih zato što su svjedoci."⁶⁷ Na nj će se nadovezati Petar naših dana Ivan Pavao II.: "Prije svega bez oklijevanja kažem da je perspektiva u koju treba smjestiti čitav pastoralni hod - svetost."⁶⁸ Lijepo je to istaknula

⁶⁴ "Biskup je prvi odgovoran za pastoral obitelji u biskupiji. Kao otac i pastir, on se posebno mora brinuti za to područje, koje je, nema sumnje prvenstveno u pastoralu. Njemu treba posvetiti svoje zanimanje, brigu, vrijeme, osoblje, sredstva; no nadalje on mora pružiti osobnu potporu obiteljima i svima onima, koji mu, u različitim biskupijskim strukturama, pomažu u pastoralu obitelji... Njemu osobito pomažu pastiri... (čija) se odgovornost ne proteže samo na čudoredne i religijske probleme, već i na probleme osobne i društvene naravi. Oni moraju pružiti obitelji potporu u njezinim poteškoćama i patnjama tako da se približe njezinim članovima, da im pomognu te svoj život promatrati u svjetlu Evandjelja...U tom poslanju...službenik Crkve crpi novi poticaj i duhovnu snagu za svoje zvanje i za obavljanje svoje službe... Tako se uspostavlja dijalog između pastira i obitelji". Usp. *Apostolska pobudnica Familiaris consortio (Obiteljska zajednica) njegove Svetosti Ivana Pavla II., o zadaćama kršćanske obitelji u suvremenom svijetu*, KS, Zagreb, 1981., br. 73.

⁶⁵ Ne može ih se zaobilaziti, ali isto tako ne može se od njih očekivati da budu savršeni i jednom zauvijek zadani recept za djelovanje.

⁶⁶ Primjerice, jedan zadovoljni, skladni bračni par, jedna majka otvorena životu, dvoje staraca koji vedro prihvaćaju starost, rastavljena osoba koja ostaje vjerna svom sakramentu, kršćanska zajednica koja je otvorena vremenima i prilikama kroz koje prolaze obitelji, sve su to važni čimbenici obiteljskoga pastorala. Usp. E. Solmi, *Piccolo manuale di pastorale familiare*, San Paolo, Torino, 1999., str. 17.

⁶⁷ Usp. Pavao VI., *Evangelii nuntiandi*, apostolski nagovor, Zagreb, 1976., KS, dokumenti 50, t. 41. Ta je misao ušla u dokument iz govora Pavla VI. održanog članovima Laičkog savjeta 2. 10. 1974. u: AAS 66 (1974), str. 568.

⁶⁸ Usp. Ivan Pavao II., *Novo millennio ineunte*, apostolsko pismo na koncu Velikog jubileja, EP, 2001., br. 30.

i Majka Terezija: "Bez Boga smo siromašni da bismo mogli pomoći siromašnima!"⁶⁹ Bez pastorala koji je prožet svjedočkom dimenzijom svi naponi ostaju bez očekivanih i mogućih plodova. Kao što je čovjek jedini put Crkve, tako je i svjedočenje jedini put uspješnoga pastoralnoga djelovanja. Na njega možemo primijeniti poznatu sintagmu teologa Tomislava Šagi – Bunića, kojom je naslovio jednu svoju knjigu: "Ali drugog puta nema!"

ZAKLJUČAK

Proroštvo je uvijek bilo, s jedne strane, duboko ukorijenjeno u vrijeme i prostor, u njegove (ne)lagode, a s druge, u božansku dimenziju stvarnosti, u Božju volju i poruku. Iz plodnoga sučeljavanja ovih dviju stvarnosti, barem na razini pojedinca, nastala je sva biblijska proročka poruka, koja je sačuvala izraelsku vjeru u njezinom noetičkom, etičkom, moralnom, kulturnom i kulturalnom vidu, jednostavno u njezinom egzistencijalnom vidu. Proroci su ljudi koji su spašavali narod u vremenima krize, ne bojeći se pri tome i izazvati krizu. Zanimljivo je da je proročka biblijska poruka prerasla u apokaliptiku onoga trenutka kada je Izrael izgubio svoju samostalnost i suverenost. To je jasni dokaz činjenici proročke ukorijenjenosti u društvene strukture, barem pod vidom njihova ispravljanja, usmjeravanja i humaniziranja.

Rezultati europskoga istraživanja vrednota jasni su pokazatelj stanja suvremenoga svijeta, nama posebice zanimljivoga stanja u Hrvatskoj. Oni jasno pokazuju smjerove i tendencije gibanja o kojima proročki nastup mora voditi računa, ako to želi biti. Na mnogim područjima ljudskoga življenja uočljive su najblaže rečeno promjene, ako ne i devijacije, ako ih mjerimo kriterijem suodnosnosti s Bogom. Suvremeni proroci upravo bi tu trebali naći područje svojega beskompromisnog, zauzetog, inovativnog i spasiteljskog djelovanja. K tomu, Hrvatska je ponovno postala samostalna i suverena država, što itekako iziskuje proročku zauzetost. Nove prilike zahtijevaju i nove tipove vodstva, koje se može ostvarivati na različite načine, ali nikako kao zavođenje.

Glavni problem današnjice je neprihvatanje ili mala uronjenost ljudske stvarnosti u Božje planove i njegovo vodstvo povijesti.

⁶⁹ Usp. A. Comastri, *nav. dj.*, str. 14.

Prorocima bi Božje vodstvo i njegovi planovi trebali biti jača strana, razumljivo uvijek u konkretnim prilikama i datostima vremena i prostora. Odgoj budućih pastoralaca treba na tome inzistirati. Osposobljavanje za udomaćenost s Božjom porukom, uvjerenu i uvjerljivu udomaćenost, temeljna je zadaća odgoja i obrazovanja budućih pastoralaca. Ta Božja poruka, življena i svjedočena, osnovno je sredstvo proročkoga nastupa. Na nju ima pravo i čovjek današnjice. Nitko mu je neće ponuditi, ako to ne učine oni koji su se fundamentalno opredijelili za Boga koji je uvijek isti, jučer i danas. Proročki nastup Crkve ne samo da je sposoban ublažavati tegobe koje sa sobom donosi suvremeni način življenja, nego će ih on jedini moći i dokidati i ovozemaljski tijek života činiti sukladnim Božjim planovima, dakle osmišljenim i smislenim. Svećeničko djelovanje bez proročke dimenzije gubi svoju aktualnost i egzistencijalnost te vjeru vrlo često pretvara u ideologiju. A vjera nije ideja i ideologija, nego konkretni život življen pod Božjim patronatom, život koji računa s Bogom i u povijesti i u nadpovijesti. Takav je život zanimljiv i prihvatljiv i suvremenom čovjeku i on se može ostvariti jedino ispravnim vodstvom, a nikada zavodjenjem ljudi.

THIS PEOPLE'S LEADERS HAVE TAKEN THE WRONG TURNING,
AND THOSE WHO ARE LED ARE LOST (Is 9,15)

Summary

Following the development of Church from its appearance in public after Peter's speech and the elated and brave adoption of the message (comp. Ac 2), whose fruits were almost ideally realized in the first communities (comp. Ac 4,32-35), and up to the present days, we are the witnesses of similar events of saving in the bosom of it. Its message is not always accepted with the enthusiasm of the first Christian communities. After all, not without difficulties did the word spread among them as well (comp. Ac 6).

One cannot remain indifferent observing sometimes very meagre fruits of conversion, not only today but also in the first Church, in spite of brilliant expressions of the faithful heralds of good news (comp. Paul's speech before the Council of the Areopagus, Ac 17,22-34). The dialectal strain between the proclamation and reverberation of the proclaimed word in the people's hearts remains a mystery of the Church in the past, the present and, we believe, the

future of it. The author is trying to plunge into that dialectics pointing out the role and responsibility of every Christian in the realisation of its mission. Above all, he spotlights the prophetic role of those who are the most responsible in spreading the good news, i.e. the leaders of God's people – the ordained priests. The author is also trying to touch on the most important areas at which the Church's liberating activities are performed. He uses some popular and carried out empirical data as well as his own deep, personal experience gained in the various fields of his pastoral activities, especially those of a parish priest, and others as well.